

Ювілеї = Anniversary = Юбилей

Віталій Іванович Цимбалюк. Fuga vitae: до 70-річчя з дня народження

Медведєв В.В., Марущенко М.О., Лузан Б.М.

Кафедра нейрохірургії, Національний медичний університет імені О.О. Богомольця МОЗ України, Київ, Україна

Vitaliy Ivanovych Tsybaliuk. Fuga vitae: to 70th anniversary

Volodymyr V. Medvediev, Myroslava O. Marushchenko, Borys M. Luzan

Department of Neurosurgery, Bogomolets National Medical University of MH of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Виталий Иванович Цымбалюк. Fuga vitae: к 70-летию со дня рождения

Медведєв В.В., Марущенко М.О., Лузан Б.М.

Кафедра нейрохирургии, Национальный медицинский университет имени А.А. Богомольца МЗ Украины, Киев, Украина

26 січня 2017 року виповнилося 70 років з дня народження Віталія Івановича Цимбалюка — провідного вченого-нейрохірурга, педагога, організатора науки, громадського діяча, президента НАМН України, керівника відділу відновної та функціональної нейрохірургії ДУ «Інститут нейрохірургії ім. акад. А.П. Ромоданова НАМН України», завідувача кафедри нейрохірургії Національного медичного університету імені О.О. Богомольця МОЗ України.

Життєвий та науковий шлях академіка В.І. Цимбалюка є взірцем реалізації вдалого поєднання обдарованості, гідності та працелюбності, що, попри будь-які труднощі, дає рясний плід, оточує повагою та визнанням, вводить у когорту національної елі-

ти. У відомій притчі про таланти визначальну роль працелюбності людини (яку вона «має» чи «не має») підсумовано змістовним, на перший погляд парадоксальним, рефреном: «Бо кожному, хто має, дасться і примножиться, а в того, хто не має, відніметься і те, що має» (Лк. 19:11–28). Прикладом реалізації цієї фундаментальної максими є життєвий шлях Віталія Івановича Цимбалюка.

Народився В.І. Цимбалюк 26 січня 1947 року у с. Симонів Гошанського району Рівненської області у селянській сім'ї. Закінчує Симонівську восьмирічну школу, старші класи Рівненської СШ № 12, навчається у Тернопільському медичному інституті (1964–1970), який закінчує з відзнакою, працює лікарем-невропатологом районної лікарні №2 (с. Великі Межирічі Корецького р-ну Рівненської обл.). У листопаді 1971 року В.І. Цимбалюк вступає до клінічної ординатури за спеціальністю нейрохірургія Київського НДІ нейрохірургії, з 1973 р. — штатний співробітник нейроонкологічної (чоловічої) клініки Інституту. З січня 1974 р. — лікар першого у світі спеціалізованого відділення стереотаксичної та функціональної нейрохірургії (зав. — д.мед.н. О.О. Лапоногов). За час роботи у клініці В.І. Цимбалюк розробляє комплекс оперативних втручань з приводу екстрапірамідних захворювань, модифікує та впроваджує у практику стереотаксичну дентатотомію — криодеструкцію вентролатеральної частини зубчастого ядра мозочка. У 1981 р., після стажування в Інституті експериментальної медицини (Ленінград), В.І. Цимбалюк впроваджує методику довготривалої електростимуляції при екстрапірамідних захворюваннях. За результатами більш ніж 1000 функціональних втручань у 1985 році захищає докторську дисертацію «Нейрохірургічне лікування спастичності у хворих з екстрапірамідною патологією».

З 1986 р. В.І. Цимбалюк працює на посаді професора кафедри нейрохірургії Київського медичного інституту, готує курс лекцій та практичних занять, у співавторстві з проф. О.Р. Вінницьким публікує унікальний на той час російсько-український та українсько-російський словник для нейрохірургів та невропатологів. З 1993 р., після передчасної смерті академіка А.П. Ромоданова, очолює кафедру нейрохірургії, за понад 20-річний період роботи — значно розширює її склад, формує наукову школу, публікує 4

підручники з предмету «Нейрохірургія», кілька посібників та методичних рекомендацій. За цей період на кафедрі навчалися понад 25 тис. студентів, близько 30 клінічних ординаторів та 20 аспірантів, 4 магістри з різних країн світу.

Паралельно, з 1988 року В.І. Цимбалюк очолює унікальне науково-практичне відділення відновної нейрохірургії, в якому щороку виконують до 600 оперативних втручань з приводу травми периферійних нервів, спинного мозку, хронічних больових синдромів, інших захворювань нервової системи. Протягом майже 30 років існування відділення науковою школою В.І. Цимбалюка накопичений гігантський досвід лікування різноманітних видів ураження периферійної нервової системи, захищені численні дисертаційні роботи, видані сотні публікацій, в тому числі монографій та посібників. Лише деякі зарубіжні нейрохірургічні клініки можуть конкурувати з надбанням підрозділу за широтою освоєних хірургічних втручань, якістю лікування, рівнем наукової розробки медичних проблем.

Свого часу провідним напрямком відновної нейрохірургії була трансплантація ембріональної нервової тканини (ТЕНТ); В.І. Цимбалюк та Л.Д. Пічкур у 1989 році здійснили першу в світі ТЕНТ з приводу дитячого церебрального паралічу. У подальшому під керівництвом Віталія Івановича ефективність ТЕНТ доведена на широкому експериментальному та клінічному матеріалі при різних видах нейрохірургічних захворювань, зокрема, черепно-мозковій травмі, травмі периферійних нервів, експериментальному інфаркті головного мозку, дитячому церебральному паралічу; проведені фундаментальні дослідження з вивчення впливу ТЕНТ на динаміку перекисного окиснення ліпідів, антиоксидантний статус, окисне фосфорилування при експериментальній черепно-мозковій травмі; виконано комплексне дослідження впливу ТЕНТ на функцію слуху; доведено перспективність виконання ТЕНТ при ураженні зорового аналізатора.

Численні дослідження, виконані під керівництвом В.І. Цимбалюка, присвячені розробці методів нейрореабілітації: електростимуляції при порушенні рухових функцій кінцівок, очних яблук, м'язів обличчя, діафрагми, глотки, сечового міхура, синдромі спастичності та хронічних больових синдромах. На підставі аналізу цих результатів ініціативною групою (д.мед.н. М.А. Сапон, д.мед.н. І.Б. Третяк, інженер С.Є. Шоферистов) на чолі з В.І. Цимбалюком розроблений вітчизняний багатоканальний електростимулятор — система «НейСі-3М», проведений цикл доклінічних та клінічних випробувань, отриманий дозвіл на її промислове виготовлення та застосування. Сьогодні система використана більш ніж у 2000 хворих з приводу хронічних больових синдромів та спастичності.

Починаючи з середини 2000-х років, В.І. Цимбалюк активно розробляє методи відновних втручань з залученням стовбурових клітин різного походження; проведені експериментальні дослідження на моделях травми периферійних нервів, спинного мозку, фокальної церебральної ішемії, алергічного енцефаломієліту тощо.

Загалом, під керівництвом В.І. Цимбалюка протягом 30 років виконано понад 30 науково-дослідних робіт; за дослідження з відновної нейрохірургії В.І.

Цимбалюк удостоєний двох державних премій (1997, 2002), премії на честь О.О. Богомольця НАН України (2013).

Безсумнівно, Віталій Іванович — харизматична постать у сучасній медичній науці, саме це є причиною гуртування навколо нього наукових кадрів. Виключний демократизм, доступність, цінування ініціативності та свободи наукової думки вихованців, тонке відчуття пульсу світового наукового мейнстріму, науковий азарт та невгасаюча здатність дивуватися, невідступність та витривалість, формування ціннісної, а не авторитарної спонуки до праці — ось засоби «м'якої сили», якою роками мурується школа В.І. Цимбалюка. Сьогодні вона включає багато яскравих особистостей, визнаних фахівців у своїх напрямках науково-практичної роботи.

Сучасні напрямки наукового пошуку під керівництвом В.І. Цимбалюка включають широкий спектр прикладних та фундаментальних досліджень, з яких найвагомішими є: розробка методів відновного лікування наслідків травматичного ушкодження спинного мозку з використанням сучасних нейростимуляційних, хірургічних та нейроінженерних трансплантаційних методів; оптимізація засобів ангиогенного впливу на тлі ішемічного ураження головного мозку з використанням тканинної та клітинної нейротрансплантації; вивчення механізмів спастичності при травмі спинного мозку; вивчення структури та причин помилки при лікуванні травматичного ураження периферійної нервової системи; вивчення ефективності методу електричного зварювання біологічних тканин для формування з'єднань периферійних нервів; оптимізація методу пластики дефектів периферійних нервів з використанням нейроінженерних засобів; удосконалення методів лікування хронічних больових синдромів; аналіз ефективності лікарських засобів на основі ботулотоксину А у лікуванні регіонарної дистонії.

Лікарська робота — одне з покликань Віталія Івановича. Він уособлює рідкісний для нашого еkleктичного та антипатичного часу образ справжнього лікаря, що вникає у стан хворого, лікує не лише практичними діями, а й словом, вмінням терпляче слухати. Останнє — неповторна особливість Віталія Івановича, давно відома, передусім, колегам — співробітникам Інституту. Іншим проявом трепетного ставлення до пацієнта є безвідмовність у наданні консультативної чи лікарської допомоги. Незважаючи на щільний графік, В.І. Цимбалюк власноруч здійснює значну кількість мініінвазивних втручань у хворих з приводу регіонарної дистонії. Усе це, а також великий досвід, широка лікарська ерудиція та інтуїтивна проникливість магнетично діють на пацієнтів, доказом чого є «прикабінетні» вервиці — найточніші ідентифікатори локації Віталія Івановича в Інституті.

Значну увагу В.І. Цимбалюк приділяє висвітленню історії вітчизняної нейрохірургії, опубліковані понад 10 монографій — життєписів визначних постатей, науково-практичних колективів. Унікальним творчим доробком В.І. Цимбалюка є 4 документальні фільми, присвячені історії Інституту нейрохірургії, його першим директорам, кафедрі нейрохірургії Національного медичного університету імені О.О. Богомольця МОЗ України.

Науково-організаційна робота В.І. Цимбалюка включає три періоди: 1993–2013 рр. — заступник директора з наукової роботи ДУ «Інститут нейрохірургії ім. акад. А.П. Ромоданова НАМН України»; 2013–2016 рр. — віце-президент НАМН України, голова Наукової ради при Президії НАМН України з клінічної медицини; з 2016 р. — президент НАМН України. Окремо відзначимо, що В.І. Цимбалюк з 1993 р. — заступник голови, з 2013 р. — голова спеціалізованої вченої ради з захисту докторських і кандидатських дисертацій при ДУ «Інститут нейрохірургії ім. акад. А.П. Ромоданова НАМН України»; співзасновник Української асоціації нейрохірургів (1993–2013 рр. — віце-президент); Української протиепілептичної ліги (1993–2013 рр. — віце-президент), Українського нейрохірургічного журналу (1993–2016 рр. — заступник головного редактора).

В.І. Цимбалюк — ініціатор та активний учасник акції «Гамма-ніж — Україні», за його активної участі створений сучасний радіохірургічний центр, де на сьогодні спеціалізована медична допомога надана понад 2000 пацієнтів в Україні.

Окремого розгляду потребує патріотизм Віталія Івановича, його екзистенційна любов до Батьківщини, україноцентрична мудрість. Теми сучасності, минулого та майбутнього України як історичного феномену для Віталія Івановича — священні, засадничі; неможливо уявити його легковажне послуговування ними. У той же час, неймовірним для образу В.І. Цимбалюка є вузьколюбий фанатизм на ґрунті національної ідентичності. Для Віталія Івановича характерна діяльна любов до Батьківщини, твердість і поміркованість, гнучкість у деталях, послідовність — у головному, що наближає його до наших сучасників — честі та совісті українського народу.

З початком кривавих подій на Майдані В.І. Цимбалюк очолює оперативну групу при НАМН України з організації медичної допомоги учасникам протистояння; лише за ніч 18–19 лютого 2014 року надано допомогу 60 постраждалим, загалом під час Революції Гідності — 167 протестувальникам. З початком військових дій на сході України Віталій Іванович очолює оперативний штаб з надання допомоги пораненим, бере участь у роботі військово-цивільного медичного штабу при Міністерстві оборони України. На сьогодні у закладах НАМН України проконсультовані понад 5000 поранених, проведено стаціонарне лікування понад 2000 бійців; особисто В.І. Цимбалюк проконсультував та оперував понад 1000 поранених. У 2014 році Віталій Іванович виступає ініціатором збирання коштів для потреб АТО, співробітники НАМН України перерахували понад 2 млн. грн. на потреби Української армії, передали в зону АТО 5 санітарних автомобілей.

Завершуючи вітальну адресу на честь цієї непересічної людини, відзначимо вірогідну недосконалість наведеного нами ескізу життєписного портрету, переконані — у подальшому він змінюватиметься, набуваючи барв нових звершень на ниві служіння людям, науці та Батьківщині, отже, підсумуємо все викладене сухою констатацією регалій та відзнак ювіляра.

В.І. Цимбалюк — д.мед.н. (1985), професор (1989), заслужений діяч науки і техніки України, академік (2010), президент (з 2016) Національної академії медичних наук України, в.о. члена Президії НАН України (2016), член бюро Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України (з 2015), академік АН Вищої освіти України (1994), завідувач кафедри нейрохірургії Національного медичного університету імені О.О. Богомольця МОЗ України, керівник відділу відновної та функціональної нейрохірургії ДУ «Інститут нейрохірургії ім. акад. А.П. Ромоданова НАМН України», почесний професор Полтавської стоматологічної академії та Тернопільського державного медичного університету імені І.Я. Горбачевського; голова спеціалізованої вченої ради з захисту докторських і кандидатських дисертацій при ДУ «Інститут нейрохірургії ім. акад. А.П. Ромоданова НАМН України» (з 2013); член Української, Європейської та Всесвітньої асоціації нейрохірургів, Європейської асоціації нейронаук, Української асоціації трансплантологів; почесний член Асоціації нейрохірургів Росії (2006); головний редактор «Журналу Національної академії медичних наук України», журналів «Наука і практика», «Клітинна та органна трансплантологія», «Вісник епілептіології»; член редколегії кількох фахових періодичних видань; голова секції «Медицина» комітету з Державних премій України (з 2016), член комітету з Державних премій України (2016).

В.І. Цимбалюк - кавалер ордена «За заслуги» (I–III ступеня), нагороджений Почесною грамотою Президії Верховної Ради України (2010), лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1997, 2002), премії АМН України (2003), премії на честь О.О. Богомольця НАН України (2013), удостоєний нагороди на честь Ярослава Мудрого АН ВШ України, премії Кабінету міністрів України (2016). Має відомчі відзнаки МОЗ та МВС України, СБУ, КМДА, у т.ч. «За сприяння Збройним Силам України» (2016), «Волонтер України. БСП «Донбас»» (2015), орден «За мужність та милосердя» (2016), відзнаки кількох зарубіжних громадських організацій — премію А. Везалія (Американська асоціація нейрохірургів), орден на честь М.І. Пирогова (Європейська академія природничих наук), медаль на честь В.М. Бехтерева; церковні нагороди — ордени на честь Святого рівноапостольного князя Володимира Великого (III ступеня), прп. Агапіта Печерського (I, III ступеня), медаль «За жертвність та любов до України» (2015).

Під керівництвом В.І. Цимбалюка захищені 14 докторських, 58 кандидатських дисертацій, у співавторстві опубліковані понад 1000 наукових праць, у тому числі 62 книги (монографії, підручники, посібники), отримані 128 авторських свідоцтв на винаходи, патентів України на корисну модель.

Від імені усієї нейрохірургічної спільноти України бажаємо Ювілярові міцного козацького здоров'я, творчої снаги та терпіння, Божої ласки та сповнення усіх задумів на славу нашої Батьківщини

Χρόνια πολλά!